

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 31

31 juli 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Mens zijn in ons werk

Is dat mens zijn in ons werk, ook voor u soms zo'n probleem? Wij willen allemaal mens zijn, maar het lukt soms zo slecht. Telkens proberen wij het opnieuw maar als het weer niet lukt zeggen wij: „Het zal mijn tijd wel uitdienen”, „Laat ze verroesten”.

Hoe komt dat nu en wat moeten wij er aan doen?

Hoe zouden wij het dan willen hebben? Oh dat leren ons de personeelsadvertenties. Ze suggereren drie heerlijkheden: Fijn werk, prettige sfeer en uitstekende voorwaarden. Vinden wij dat nu in al die banen? Het enorme personeelsverloop laat zien wat er van het advertentie-sprookje terecht komt. Het probleem is dus de mens zoekt iets en vindt het niet.

Willen wij het mens zijn in ons werk bekijken dan gaat het om 3 verhoudingen:

De mens-mens verhouding

De mens-werk verhouding

De werk-beloning.

Laten wij eens enige voorbeelden nemen:

1. Specialisten zullen, als ze wezenlijk geïnteresseerd zijn in hun werk, daarin een grote vervulling vinden, want creatie is echt mens zijn. De samenwerking met anderen is beperkt, dus daar zit het probleem niet. De status en beloning zijn prima, alles dus prachtig, maar ja, het is niet altijd zo mooi. Iedereen wil tegenwoordig studeren, niet altijd uit roeping maar vaak vanwege de voordelen, en de taak neem je dan maar op de koop toe.

2. Zij die een concrete uitvoerende taak hebben kunnen plezier hebben in de actie, de herhaling en vervulling vinden in het vaak zichtbare resultaat van hun arbeid.

De samenwerking betekent veelal routinecontacten waarin men de gelegenheid krijgt zich aan elkaar aan te passen. Men kan er dus mens zijn, maar zocht er vaak geld of vindt er een vluchtmogelijkheid.

3. Het algemene werk is een bijzonder belangrijke sector voor de mens en de maatschappij. Daar zijn mensen die coördineren, organiseren, ondernemen of eenvoudig regelen. In het algemene werk overleggen mensen met mensen over

en voor andere mensen. In deze sector is het werk dus scheppend, men vormt er de structuur van de wereld, de loop van de economische processen en bepaalt de wijze waarop anderen zullen leven en werken. Het kernpunt is, wat is het doel dat men beoogt bij de creativiteit, de economie of de mens. De samenwerking met anderen is verweven met het werk, dat bestaat uit confereren, overleggen. In deze algemene sector zitten dus de grootste problemen om mens te zijn in ons werk. Het werk is vaak tastend, moeilijk, de situatie verandert steeds en de samenwerking vereist veel tact omdat de aanpak en het te verwachten resultaat van de taak discutabel zijn. Of echte leiders persoonlijkheden, die het om de mens te doen is of strebers, die de mens exploiteren voelen zich er thuis. Voorts zijn er de integere dienende figuren maar ook de kleurloze meelopers, die de zijde van de sterken opzoeken. Vluchten voor de mens in dit soort werk lukt niet, wel vluchten uit dit soort arbeid. Het is de harde wereld waar de wezenlijk groten te vinden zijn, die echt mens zijn en waar voor sommigen het omhoog komen op de maatschappelijke ladder het belangrijkste is, en daar alleen macht en geld zoeken. Ons mens zijn in ons werk vindt hier alle mogelijkheden zich te verwerkelijken. Het werk vraagt een grote creativiteit, wijsheid. De vervulling ligt in de grote invloed in de wereld. Als de mens echter onmenselijke principes hanteert in deze sector brengt hij onheil in de samenwerking en in de wereld, zie Hitler.

Het gaat er hier dus om vanuit welke achtergrond benaderen wij ons werk en de samenwerking, en welke beloning zoeken wij. Hoe denken en voelen wij westerlingen?

De westerse mens denkt in hiërarchieën in hoog en laag en langs de lijnen van het economisch voordeel. De ratio wordt hierbij verabsoluteerd; het gevoel is taboe. Deze achtergronden zijn vormend geweest voor de opbouw van onze wereld en hebben grote successen opgeleverd. De crisis in onze cultuur is nu dat deze clichés ons mens-zijn ondermijnen. De moder-

ORIËNTATIE

In 1966/1967 verschijnen 2 series van vijf brochures, in het bijzonder bestemd voor onze jongeren.

I. Huwelijk en gezin

1. Verkering en verlovings *
2. Trouwen *
3. Gezinsvorming en opvoeding
4. Het gemengde huwelijk
5. Gezin en maatschappij

II. De mens en zijn wereld

1. Atoom en kosmos *)
2. Existentie *
3. Evolutie
4. Autonomie
5. Relativiteit

De prijs per serie bedraagt f 2,50. U kunt deze bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

*) reeds verschenen. De overigen worden u direct na verschijning toegezonden.

ne filosofie, de moderne kunst laten zien dat de hiërarchische gedachten en economische principes de wereld ontworpen omdat ze de mens verrobotten: tenzij de mens zich dit bewust wordt. De oplossing ligt in het individuele vlak in het gevoelsvlak. Wat heeft dit nu met ons mens-zijn in ons werk te maken? Veel, want het denken in hiërarchieën en economische principes maakt dat wij alleen maar denken in termen van de mens als object en deze levenshouding verziekt nu juist de verhouding mens-mens.

Evenzo heeft dat denken in economische categorieën veel met onze taak te maken, want als wij zo denken dan interesseert ons het werk als werk nauwelijks, maar alleen de beloning. Deze (beloning) hangt sterk af van de plaats op de maatschappelijke ladder; zo wordt de taak slechts een middel om die ladder op te klauteren. Dat verabsoluteerde denken in onze arbeid heeft daarenboven een enorme invloed op de maatschappij in haar geheel. Want in onze taak bouwen wij wel aan de wereld, maar wij bouwen verkeerd, want de mens is niet een economisch ding dat geld produceert maar een mens die mens wil zijn en geld heeft om te leven. Het economische denken heeft dan ook (bijvoorbeeld) geleid tot het bouwen van onmenselijke woonwijken. Iedereen woont er in een laatje, met zijn flatneurose, in ondeugdelijke woningen, gebouwd voor belegging. Rationeel hebben alle betrokken schakels in de keten gelijk en toch klopt het uiteindelijk niet. Wij zitten zelf onbewust gevangen in ons denkpatroon. Dat is onzin, dat kan niet, we doen allemaal ons best ook met ons gevoel. Daarom nog een voorbeeld. Ik stel nog al aan mensen de vraag: „Als u veel te veel werk hebt, wat gaat u dan aan uw chef vragen?” Wat zou u antwoorden? Nú, ik krijg altijd het stereotype antwoord: „Natuurlijk vraag je om een assistent”. Nooit hoor je, er moet een collega bij komen. Het komt niet in ons hoofd op, wij willen altijd op de schouders van een ander gaan

staan. Wij zien de mens als datgene wat onderworpen moet worden. Zelfs de kerken met hun plichtensysteem dachten zo. Wij willen allemaal baas spelen. Maar door onze verkeerde geestelijke houding kunnen wij het niet. Echte leiders zijn zij die respect hebben voor de vrijheid van de ander, zijn zij die mens zijn en daardoor een licht voor anderen zijn, door de juiste aanpak met mensen en de juiste taakopvatting. Daarom schieten dictators tekort en was Paus Johannes een echte Paus. Het onverwachte was dat hij niet de norm was maar een onbekend type in onze cultuur. Hij viel op als menselijke mens. Wij handelen als robots die de opdracht uitvoeren te heersen en te hebben. De maatschappij als resultante van al deze robots wordt hierdoor één grote onmeedogenloze machine. De kunstenaars tonen ons de mensen in hun beelden of verscheurd in brokken, of met holten en gaten, de onvolledige verschraalde mens. De welvaartstaat heeft vele vormen van opvullen van de leegte en biedt vlucht in de verdoving. Hebben en lawaai behoren bij leegte, haast en narcotica behoren bij vlucht. Wij geven foutieve betekenissen aan mens en taak. Komen verkeerd uit en bouwen een onmenselijke wereld op waar wij ons slecht thuisvoelen als wij méér zoeken dan alleen maar geld verdienen en de brandie uithangen. Wij kunnen eigenlijk niet met mensen omgaan. Wij weten niet wat mensen zijn. Wij kennen ons eigen diepste wezen niet. Wij hebben een beperkte taakopvatting.

Alle analyses wijzen erop, dat de mens zelf het probleem is. Wat kunnen wij in dat verband kort over de mens zeggen? De *mèns* is als geest en lichaam één, niet twee aparte verschijnselen; ook mens en wereld zijn niet te scheiden, zij zijn één. Vroeger dacht men daar anders over. De begrippen hiernamaals en hemel zijn daardoor geen levende werkelijkheden meer. Slechts het hier en nu zijn overgebleven. Maar dat heeft de enorme consequentie, dat de spreuk van vroeger: „De Heer heeft ons geen kalme reis beloofd maar wel een behouden aankomst” geen realiteit meer is. Als wij de reis zelf moeten ontwerpen, zelf verantwoordelijk zijn en er geen aankomst is, dan is ons werk van enorm belang geworden. De *mèns*

de oudste vrienden

Als jaren komen, kan het uur bedanken.
Op school gelden slechts uren: vriendschap,
twist,

En de verveling die ons vergewist
Dat wij saamhoorig zijn als de schoolbanken.

Dan komen jaren, — ook al vielen Franken
En Slag bij Nieuwpoort in de boekenkast, —
Maar als men eens in 't jaar de brieven mist,
Die niet meer komen, — dan gaat 't jáár
bedanken.

En dan geldt weer de oudste muntstandaard:
Minuten, zoet herleefd, nooit opgespaard,
Of die verstrooid tusschen de scherven liggen.

Een pot lijmt men wel saâm, geld is te sparen,
Maar uit minuten kunnen steenen biggen
Geen uren zaam'len — of uit uren jaren...

S. Vestdijk
Uit: Dichters van deze tijd.

Abonneert u op International Humanism

3-maandelijks tijdschrift van de
International Humanist and Ethical
Union

Abonnementsprijs f 3,— per jaar.

Inlichtingen: Oudegracht 152, Utrecht

geeft betekenissen aan alles. Ieder op zijn wijze. Op basis hiervan kiezen wij verschillend, onze vrouw, ons beroep en zeggen tegen alle andere mogelijkheden in de wereld neen. Wij veranderen dus door die keuze de wereld en speciaal doen wij dat in ons werk. Het is dus duidelijk dat wij voor die verandering verantwoordelijk zijn en niemand anders. De keuze gebeurt vanuit een situatie in vrijheid met risico. Wij kiezen of volgens cliché's of volgens eigen inzichten. Voor ons werk en onze samenwerking is dit van fundamenteel belang, want wij kiezen de verantwoordelijkheid niet, deze is juist onontkoombaar. Wij zien dus — men zou dit de oplossing kunnen noemen — dat wij deze menselijke verantwoordelijkheid centraal moeten stellen als bezieling in ons werk. Wij zijn dus ook verantwoordelijk voor ons denken dat ons tot robotten maakt, maar wij kunnen ook anders kiezen. Daarom moet ook de collectieve taak van de werkgemeenschap — in het bijzonder de kern in de maatschappij het algemene werk — niet verstoord worden door de individuele hebzucht. Het vertroebelt de samenwerking met elkaar en vernielt de vervulling die de mens juist alleen kan vinden in zijn individuele scheppende bijdrage, die onontbeerlijk is om het menselijke — zijn onontkoombare verantwoordelijkheid met zijn gevoelsinhoud aan de taak toe te voegen. Alleen hierdoor ontstaat een leefbare wereld. Wij zullen dus ieder moeten laten meebouwen. Daarom is een collega erbij beter dan een assistent. De organisaties worden dan ook niet zo torenhoog. Leven en werken is een uitdaging om tegen de cliché's op te roeien in ons zelf, niet om het bestaande en het gezag af te breken en dan lol te hebben over de ruïne, maar om in eigen menselijke verantwoordelijkheid een nieuwe levensechte wereld op te bouwen. „Een nieuw type mens te worden.” De menselijke mens die zich verantwoordelijk weet.

Het humanisme is zo'n poging en probeert le-

ven en wereld te verstaan zonder uit te gaan van een openbaring en vraagt van de mens de voortdurende bereidheid, dus ook in zijn werk, zich te verantwoorden.

Het is een lange en moeilijke weg, er is geen recept, wij moeten zelf zoeken. Een medemens kan alleen bijlichten, zien moeten wij zelf, kiezen moeten wij zelf, verantwoordelijk zijn wij zelf.

De wereld is in een enorme ontwikkeling, maar een menselijke wereld opbouwen door mens te zijn in ons werk kunnen wij nog maar slecht. Dat is de uitdaging aan u en mij.

A. VAN MEURS

lijst van boeken en brochures

ver verkrijgbaar bij

**humanistisch
verbond**

oudegracht 152

utrecht

telefoon 030-10163

postgire 30.49.00

Op aanvraag gratis verkrijgbaar
Oudegracht 152 — Utrecht

lezingen voor de radio

Dinsdag 2 augustus VARA t.v.-uitzending:

Reportage van het 4e congres van de Iheu te Parijs.

Zondag 7 augustus VARA 9.45 uur:

G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.

Woensdag 10 augustus VARA

t.v.-uitzending (voor aanvangstijden zie programmabladen)

Zondag 14 augustus VARA 9.45 uur:

C. B. Varkevisser-de Boer: „Openheid”.

Humanistisch leven

Internationale congressen hebben niet altijd hetzelfde doel en nog minder hetzelfde belang. In de politieke wereld dienen ze vaak alleen de machtsvorming, in de wetenschappelijke wereld vaak alleen de uitwisseling van kennis, al is in beide gevallen ook het persoonlijk contact een zaak van gewicht. Want de ervaring heeft sinds lang geleerd dat samen eten soms meer invloed heeft dan samen debatteren. Het is altijd nog beter van een congres naar huis te komen zonder nieuwe kennis, dan zonder nieuwe kennis.

Maar de internationale humanistische congressen zijn noch politiek noch wetenschappelijk bedoeld. En zonder de betekenis ervan te willen overschatten, kan men ze toch nog het best vergelijken met een concilie. Ze dienen allereerst de gedachtenvorming, de verheldering van het denken door de gedachtenwisseling. Ze behoeven nergens op uit te lopen, niet op een nieuwe formulering, niet op een nieuwe actie, als ze maar hebben meegewerkt aan het kristalliseringsproces van de overtuiging. Juist voor buitenkerkelijke humanisten is dat bijzonder belangrijk. Voor ons immers bestaat er geen geopenbaarde waarheid, noch ook een gezaghebbende instantie die voorschriften of richtlijnen geeft. Humanisten zijn van nature mensen die op zoek zijn naar mensenkennis, naar zelfkennis, en die het mens-zijn aanvaarden als uitgangspunt en begrenzing. Maar het is voor elk van ons duidelijk, dat ons individuele mens-zijn mede bepaald is door het feit dat wij Nederlanders zijn, en twintigste-eeuwers. Tegen dit laatste helpt geen remedie: wij kunnen alleen omgaan met anderen die ook twintigste-eeuwers zijn, iedereen die vandaag leeft is een twintigste-eeuwer. Een voorschot te nemen op de eeuw die eens komt, is volstrekt onmogelijk. Maar kennis te nemen van het mens-zijn in de eeuwen die zijn voorbijgegaan, is ten dele wel mogelijk, en bijzonder nuttig. Ik zeg: ten dele mogelijk, want wat wij van bijv. de achtentiende of veertiende eeuw weten, is geen *ervaring*, maar kennis *in* onze eigen twintigste-

eeuwse geest. Zo is de begrenzing in de tijd toch nauwelijks te doorbreken.

Maar de begrenzing in de ruimte, de beperking tot het Nederlander-zijn, is niet zó dwingend. Wie op reis gaat, hoopt nog iets anders te zien dan zichzelf en zijn bureu. Hij zou althans móeten hopen iets anders te zien. En hij zou niet alleen iets anders moeten willen zien, hij zou ook anders moeten willen zien, anders denken, anders voelen, anders oordelen en ervaren. Het karakteristieke en belangwekkende van de humanistische congressen te Amsterdam in 1952, te Londen in 1957, te Oslo in 1962 en juist dezer dagen nabij Parijs, ligt in deze verbreking van de vanzelfsprekende grenzen, deze erkenning van het andere binnen het eendere.

Want het gaat niet om de ontmoeting met een willekeurige Noor of Amerikaan of Indiër of Australiër, het gaat om de ontmoeting met de Indiër die in het India van 1966 tot een eendere levensovertuiging is gekomen als wij in het Nederland van 1966. Te bemerken, dat die overtuiging wezenlijk één is, betekent een vreugde voor beiden. Maar te ontdekken dat in die wezenlijke eenheid toch de verscheidenheid meespeelt, betekent behalve een vreugde, ook een bevrijding. Het leert ons inzien dat niet alles wat wij vanzelfsprekend vinden, ook voor onze eigen geestverwanten vanzelf spreekt. Het leert ons inzien dat wij ons soms druk maken over dingen die op enkele honderden of duizenden kilometers afstand geen enkele zin bezitten. En omgekeerd. Het leert ons dus duidelijker te onderscheiden wat tot de gemeenschappelijke kern behoort, en wat enkel tot de toevallige eigen bijvoegsels.

Nu zeg ik wel steeds: het léert ons. Maar zo docerend gaat het gelukkig niet toe. Ook bij het internationale humanisme gaat het leven boven de leer, en bij tijden zelfs het plezier boven de plicht. En waarom ook niet? Reeds Multatuli heeft ons gewaarschuwd, dat het geen klein kwaad is, de waarheid vervelend te maken.

G. STUIVELING

een lezing voor de wereldomroep van zondag 31 juli 1966

**Kortelings verscheen
de brochure:**

Humanisten over echtscheiding

met bijdragen van: mr. H. J. Roethof
mr. M. Rood-de Boer
mr. H. G. van Veen

Prijs f 1.80

De brochure bevat de inleidingen die gehouden zijn op de juristenconferentie van de HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES in januari j.l.

Bestellingen kunnen geschieden bij het

Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht, girorekening 30 49 60